

Krigserindringer fra første Verdenskrig

Af Nis Bruhn Jessen, Vojens, 1987

Mine krigserindringer fra første Verdenskrig 1914-1918, ifølge min dagbog

I februar måned 1915 var jeg til session og blev tildelt infanteriet. Først i september 1915, en aften klokken 21, kom min indkaldelsesordre pr. telegram om at møde på Haderslev Kaserne kl. 8 dagen efter. Grunden til det sene tidspunkt var, at øvrigheden var bange for, at jeg ville gå over grænsen til Danmark. Min rekruttid tilbragte jeg i Slesvig på Slot Gottorp, som dengang var kaserne. En, der har været rekrut i Slesvig, forglemmer sent øvelsespladserne Dannevirke og Freiheit.

Rejsen fra Schleswig til Nantillois i Frankrig

Den 15. maj 1916 stod 60 soldater opstillet på kasernepladsen foran Slot Gottorp i Schleswig, og med musikkorpset i spidsen marcherede vi til banegården. Her holdt et tog, der skulle føre os sydpå; men hvorhen vidste vi ikke. Vi kørte over Hamburg, hvor toget blev fyldt op, videre over Bremen, Köln, den tysk-belgiske grænse til Dun ved Meusefloden. Her blev vi aflæstet på åben mark. Sabotørerne havde sprængt banen i luften – så nu måtte vi tage den til fods; undervejs mødte vi en kolonne letsårede, og det var ikke opmuntrende, hvad de fortalte os; men vi kom til at opleve noget, der var værre. Nu kunne vi høre kanoner i det fjerne, og det kunne ikke være andre steder end Verdun.

Om aftenen nåede vi den lille by Nantillois. Her lå vor Bataljon, som hørte til Inf. Reg.

Tidligere trafikassistent i Sommersted Nis Bruhn Jessen, Julius Nielsens Vej, Vojens, 91 år gammel. Billedet er taget i 1987 i forbindelse med udgivelsen af hans erindringer fra 1. Verdenskrig 1915-1918.

84, og jeg blev tildelt 8. Komp. og min adresse var i hele krigen: "Musketier Nis Jessen, 8. Komp. Inf. Reg. 84, Inf. – Div. 54 im Westen".

Den 20. maj om aftenen fik vi forplejning udleveret til fem dage, som bestod af 1 brød, 2 feltflasker med kaffe eller te og 1 med brændevin (Remmi Demmi) (60% Voll), desforuden pålæg, dåsemad og marmelade;

hver soldat havde fået en jernportion udleveret, som bestod af dåsemad, kiks og en lommelærke med drikke, men måtte ikke åbnes, før befalingen lød fra Bataljonchefen, en slags nødportion.

Slaget ved Verdun

Den 20. maj marcherede vi fra Nantillois over Montfaucon til Malancourt, hvor vi kom i reserve i en kælder til et stort bryggeri. På siden af vejen mellem disse to byer så vi de første faldne soldater, og vi gjorde også bekendtskab med de første granater og det lige fra 7,5-38 cm; efter en stund fik bryggeriet en fuldtræffer af svær kaliber, murresterne raslede, vor nedgang blev spærret, og lyset gik ud. Det var den første granat, der eksploderede over mig; hvis det ikke var den første granat, så havde jeg slet ikke omtalt det. Desværre det blev heller ikke den sidste, for nu lagde franskmændene en spærreild tværs gennem byen.

I Malancourt fik jeg sammen med mange andre min ilddåb. Henad morgenstunden løjede skydningen af, og nu vidste vi, hvad kanonerne kunne bruges til. Næste dags aften skulle vi afløse 3. Bataljon, som lå i første linje på skråninger på Côte 304, nordvest for Verdun. Her gik vi forbi et stort granathul, som var fyldt med mange døde og fuld af vand. Her lå venner og fjender mellem hinanden. Nu gik vi i gåserække op over Termitenhügel og ned i slugten. Mange døde lå her, vi faldt over dem og lå i dækning bag dem; inden vi begyndte at kravle op af Côte 304, blev vi beskudt med shrapnels og med maskingeværer fra fjendens anden linje, som lå helt oppe på toppen. Vi afløste 3. Bataljon.

Nu havde franskmændene opdaget, at der foregik en afløsning, og de fyrede hele tiden faldskærmslyskugler op over vore ho-

veder, så der blev så lyst som om dagen, hver tysk soldat var en skive for fjenden. Den eneste dækning, vi havde, var granathullerne; i de største kunne vi nok ligge en tre-fire soldater. Den nat havde vort Kompagni et tab på 3 døde. Da det begyndte at dages, - hvilket syn! Côte 304 var gennempløjet af granater, og mange faldne lå her, og nogle havde ligget længe. Her lå tyskere, franskmænd og kolonitropper (turkus og senegalnegre), der var en stank uden lige.

For 2 måneder siden havde her været skov; men nu stod der en enkelt stamme tilbage, og den forsvandt også. Jordbunden bestod af en blålig kleg masse. En lykke for os var, at vi lå i dækning bag selve Côte 304; det eneste, franskmændene kunne bruge, var minekastere og håndvåben; men de kunne nå os fra den højre flanke. Der var udlovet en dusør på 20 mark til den, der kunne bringe en fransk soldat levende eller død, eller blot et par akselklapper med regimentsnummer. Det var af stor betydning for hærledelsen, at de vidste, hvilke tropper, der lå foran os. Den femte dag, vi lå her, begyndte artilleriet at beskyde de franske stillinger, og en granat af svær kaliber slog ned i deres stilling med det resultat, at en soldat blev slynget højt op i luften og landede et par meter foran vor stilling, og en holsterner krøb på alle fire ud, rev akselklapperne af, og de 20 mark var reddet.

Den aften skulle vi afløses; men vi blev det ikke; fjenden lagde en spærreild mellem Côte 304 og Termitenhügel med alle våbenarter, så de tropper, som skulle afløse os, ikke kunne komme igennem. Vi fik en ekstra dag, men i brødposen kun én endeskive, og feltflaskerne var tomme. Jeg tænkte: "Havde det blot været omvendt", for hellere sulte end tørste. Da det dagedes, sagde én til mig, om jeg havde noget at spise og

drikke. Jeg var glad for lidt at drikke; han lå i et granathul ved siden af mit, og han kastede både brød og drikke over til mig, det hjalp på humøret. Det var én fra Gånsager, og vi har holdt kammeratskabet vedlige, til han døde for nogle år siden.

Natten mellem den 6. og 7. dag blev vi afløst; de 6 dage havde kostet vort Komp. mange sårede og 7 døde. De døde blev liggende, hvor de faldt, og de sårede blev transporteret tilbage om natten; det vil sige, at de, som blev såret om dagen, måtte ligge på slagmarken, til det blev mørkt.

Nu marcherede vi i gåserække over Termitenhügel; her kunne fjenden ikke nå os med håndvåben, og vi fortsatte til morgenstunden, før vi nåede til Nantillois. Her var vi i 5 dage; den første gik med at sove og gøre vore våben istand, og det bedste var at få sig rigtig vasket, man kunne ikke få vand nok over sig; men vi havde ingen lus fået endnu. Hver dag havde vi tjeneste i 2 timer og det både i gang og løb. Fem dage går hurtigt, og nu stod vi atter klar til Côte 304.

Da vi atter kom op i stillingen 1. Bat., som vi afløste, havde de forbundet granathullerne med hinanden; nu kunne vi bevæge os mere frit, om vi også skulle krybe hist og her.

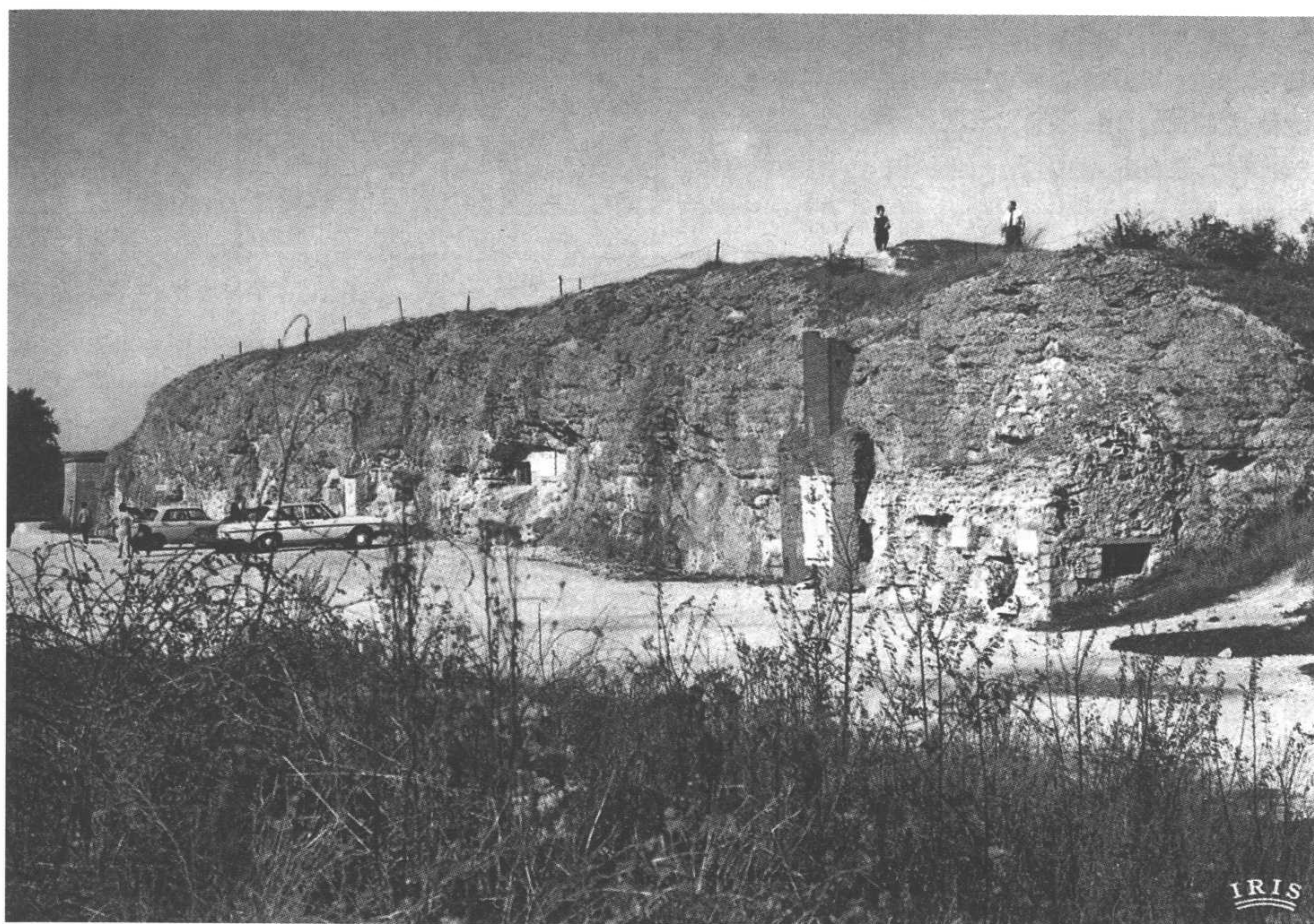
Den 3. dags morgen lød kommandoen: "Sturmgepäck fertig Machen". Det sker på den måde, at kappen og teltbanen bliver rullet sammen om vor Kochgeschirr og med en rem båret som tornyster. Nu vidste vi, hvad vi var udset til, og for første gang skulle vi storme de franske stillinger, som lå ca. 40 meter længere oppe på 304.

I nattens mulm og mørke var flammekastere kommet op i stillingen og blev fordelt

i hele første linje. Til os infanterister lød kommandoen: "Seitengewehr (bajonet) pflanzst auf". Flammekastere stormede frem og sprøjtede deres brændende væske ud over franskmændene, som bogstaveligt brændte og lå som forkullede lig. Nu var det vores tur, men nu var franskmændenes 2. linje, som lå helt oppe på toppen, blevet vågen og overøste os med en kugleregnsuden lige.

Skyderiet tog til med det resultat, at vi blev i vores huller. En Leutnant ville jage os frem med sin pistol, én fra Ørsted ved Sommersted løb frem, fik en kugle med det samme og faldt baglæns ned i hullet, død. Vi kunne ikke tilgive Leutnanten med pistolen, og han faldt i det næste slag. Den 9. juni 1916 forglemmer jeg ikke, vi havde et tab i vort Komp. på 12 døde og mange sårede; men det tyske artilleri var skyld i 2 døde og 2 sårede, de skød en stor granat ned i vor stilling. De faldne blev om natten slæbt længere tilbage og lagt i et granathul, for måske næste dag at blive strøet for alle vinde igen, ja, en soldat bliver ofte skudt mere end én gang. Om aftenen blev vi afløst og kom i reserve i Malancourt. Efter 5 dage i ro i Nantillois. Den 22. juni flykamp over byen, 12 tyske mod 7 franske, 1 tysker styrtede ned, piloten reddede sig med faldskærm.

Den 23. juni skulle vi atter frem, men ved at gå gennem spærreild i Haucourt kom vor delingsfører for langt til venstre og i stedet for 304 kom vi i stilling på Mort Home. Her lå vi kun 20 meter fra fjenden, her kunne vi kun bruge vore håndvåben og håndgranater. Mort Home er en bjergkæde som 304, blot højere. Krigen var lige så grusom her som på 304. Her lå vi i 5 dage, og vore tab var 4 døde og 17 sårede. Den 29. juni kom vi i reserve i Haucourt.

Fort ved Douaumont, mindemuseum fotograferet i 1974

Nu kom vi skiftevis i rostilling, reserve og i første linie til den 8. september og sagde farvel til Verdun.

Den 9. september kørte Reg. 84 per bane fra Brielles til ?, march til Vilette. Her så vi de første civilister, havde ingen set siden 20. maj. Det var en forandring for os, som ikke havde set andet end døde, sårede, granathuller og ødelagte byer og er en naturskønhed uden lige. Vi troede, at her skulle vi blive, til vi var fuldtallig, men da vor arméfører Kronprinsen af Tyskland ikke kunne tage Verdun fra nord, skulle den indtages fra øst. Hullerne i Divisionen blev forstærket med friske tropper og vort Komp. var atter på 125 mand.

Slaget ved og i Douaumont

Den 11. september marcherede vi fra Vilette til Long og kom i reserve i Fossewald, den 14. september i stilling mellem Fort

Doaumont og Fort Fleury. Disse 2 Forter var forbundet med hinanden med en tunnel. Den var skudt igennem mange steder, men ind imellem var der plads til en Batl. Der lå vi, og den 12. oktober om natten skulle en gruppe (1 underofficer og 8 mand) ud i de første stillinger med geværpatroner. Vi var 2 mand her fra Nordslesvig; ved at løbe gennem spærreilden var vi to kommet fra de andre og gennem de tyske linjer, med ét bliver det så lyst som om dagen, en fransk faldskærmslyskugle hvislede op over os i luften og eksploderede over vore hoveder. Nu opdagede vi, at vi var kommet bort fra de andre og helt over til de franske stillinger. Nu var det om at komme den samme vej tilbage; men lyskuglen virkede stadig, så vi krøb fra det ene hul i det andet. Lige med et bliver vi anråbt, min kammerat løb videre lige ind i en tysk bajonet og blev såret. Jeg råbte Paroleordet, som var Schleswig-Holstein, og kunne uhindret

springe ned i linjen; vi afleverede patrollerne, min kammerat blev forbundet, og jeg støttede ham tilbage. I sådan et helvede som ved Verdun skal man ikke se og høre ret meget, før der bliver skudt. Da jeg kom tilbage til Komp., var fem vendt tilbage; men vi manglede to. Komp. hverken så eller hørte noget til de sidste to, står sikkert på listen for savnede den dag i dag. I begyndelsen, vi var her, syntes vi, det var bedre her end på Côte 304; men vi blev skuffet. I dette frontafsnit var der indført sanitetstime mellem tyskere og franskmænd; om morgenen, så snart det dagedes blev de sårede transporteret tilbage, de hårdtsårede blev lagt på en bære, og de, som kunne klare sig selv, gik.

Det var en betingelse, at en læge skulle gå med Røde Kors-flaget og ledsage transporten. Skyderiet holdt ikke op; men der blev ikke skudt på transporten. Hvorledes de kom igennem spærreilden og lignende blev deres egen sag.

Omkring den 20. oktober banede vi os gennem Fosses slugten op i Fort Doaumont, som atter var i vore hænder. Det var første gang, vi oplevede at se et fort indvendig. Vi lå i kassematterne (belægningsrum). Jeg vil antage, vi har været en Bat. 500 soldater. Vore forposter stod på fremskudte poster. Jeg var lige blevet afløst og havde fået ét par klemmer og lidt kaffe, og mine støvler havde jeg erstattet med nogle sandsække og lå og sov, da franskmændene – beskyttet af en kunstig tåge – overrumplede vore forposter og trængte ind i fortet. Her blev udkæmpet et bajonet- og håndgranatslag, det værste jeg havde været med til. På gangene lå døde og sårede i hundredevis. Til sidst måtte vi rømme fortet. En lille rest af 8. Komp. løb ned af skrænten, og i slugten søgte vi dækning. De sidste, der kom ud,

var to æsler; de blev brugt til at transportere våben op i fortet.

Vort Reg. var fuldstændig knust. Vi, som nåede at komme ud, var et lille fåtal. Reg. 84 blev lappet sammen, og i godsvogne kørte vi fra ? til Jaulny i Elsass-Lohringen, som dengang tilhørte Tyskland. Her var mange civilister, og vi boede i rigtige huse med tag. Det var vi ikke vant til, heller ikke den ro, ikke et skud blev løsnet og ingen tab. Herfra kørte jeg på orlov. Da jeg kom tilbage, var Reg. forflyttet til Præsteskovene ved byen Fliry – en rolig stilling.

Vi fejrede jul og nytår i skyttegraven, men uden juleaftensmad; fjenden havde beskudt jernbanen, så vor juleproviant ikke kunne nå frem. En kammerat og jeg gik ud i byen og se, om vi kunne finde noget spiseligt. Vi fandt et hvidkålshoved; det blev kogt med lidt salt, så juleaftensmaden var reddet. Ja, man kan også klare sig med lidt en juleaften: understanden havde vi pyntet med grangrene, og levende lys havde vi også, de gamle julesalmer blev sunget; det var hårdt for mange, særlig de ældre, som havde kone og børn derhjemme, og mangen tåre banede sig vej ned over de af krig hærgede kinder, og da fjenden kun lå 40 meter fra os, kunne vi høre, de også sang.

Nytårsaften skulle vi også fejre i skyttegraven; men da fik vi mad og en nytårshilsen fra franskmændene pr. luftpost. Det foregik på den måde, at fænghætten blev fjernet af en geværgranat, og breve og avisudklip blev bundet til granaten og skudt over ingenmandslandet til hverandre, om det også var strengt forbudt, så forsatte vi, men tilbage til nytårshilsenen.

Ein Brief von den Franzosen, 31.12.1916:
Schießt nicht, wir wollen auch nicht

mehr schiessen.

Unsere besten Glückwünsche für das Jahr 1917.

Wir wünschen, dass der Friede alsbald kommen möge, den wir sind eben so müde, wie Ihr seid.

Antwort af fransk:

"Wir sind alle Arbeitergenossen".

Den 27. januar havde den tyske kejser fødselsdag, og i den anledning skulle han have en fransk soldat i fødselsdagsgave. Nogle dage forinden kom vi nogle tilbage, vi skulle lave en sprængladning, der kunne sprænge de franske spærringer (pigtråd). Den bestod af en lang lægte, hvorpå der var bundet en 20-25 håndgranater på lægten.

Natten mellem den 26. og 27. januar 1917 stod 25 soldater i skyttegraven og blev fordelt, 6 til højre flanke som sidesikring og 6 til venstre flanke, 8 skulle ned i den franske skyttegrav. Det skal lige bemærkes, at franskmændene altid lavede deres latrine (lokum) foran deres skyttegrav; en fransk korporal, som ville løbe, faldt i sine egne bukser ved latrinen. Vi greb ham og slæbte ham tilbage. Men nu var franskmændene blevet vågne og begyndte med deres maskingeværer; vi måtte søge dækning, men stadigvæk med korporalen i vor varetægt. Vi havde ca. 25 meter, inden vi nåede vor skyttegrav; vi krøb enkeltvis, til vi nåede vor stilling. Vor Bataljonsfører var kommet op i graven, og vi fik hver en lille flaske fransk trestjernet cognac, fangen fik også en flaske. Mens vi tog os en slurk, stod Korporalen og græd, mens han trak sine bukser på. Patruljen havde kostet 2 sårede. Da det havde sneet dagen forinden, havde vi fået sneuniformer udleveret; vi tog tilbage til vor rostilling og skiftede vore uni-

former ud.

Den 10. april blev vi afløst og kørte per bane fra Jaulny, Sedan og Brienne til Pignicourt og bivuakerede.

Slaget ved Côte 100 (Reims)

De sidste dage i april kom vi i stilling i slugten neden for Côte 100, påfaldende roligt helt til den første maj. Da begyndte det franske artilleri med en trommeild på vore skyttegrave, og det varede ved til den 3. maj om morgenen, og ved daggry stormede de franske tropper vore skyttegrave. De kom i tre linjer, og de havde en 300-400 meter, inden de nåede vore skyttegrave; der var rigelig med føde til vore maskingeværer, og hvad vi ikke kunne, det klarede vort artilleri, for lige med ét overøste de fjenden med shrapnels. De blev faktisk nedmejedet, og der var ikke mange tilbage; ud for vores Komp. kom én officer og én menig, ned i vor understand blev den menige anbragt. Der var højeste alarmberedskab til middag, hele Komp. på vagt. Ved middagstid måtte halvdelen af Komp. tage sig noget at spise. I nattens løb var Chrestian Holst fra Skrydstrup kommet fra orlov, og han havde en stegt høne med til mig fra min mor; jeg havde glædet mig hele formiddagen, for jeg havde fødselsdag; men da vi kom ned i understanden, lå franskmændene på vore tæpper og havde gjort et godt indhug i hønen. Jeg blev gal og viste ham min Kochgeschirr, men jeg troede, han blev betænkelig, for han gav mig hele sin nødportion, som bestod af mere end vores jernportion. Vi var fire til festspisningen: først spiste vi hønen og bagefter hans nødportion, så fødselsdagen blev reddet. Franskmændenes tab var store, og havde de vidst, at der var kommet nye og yngre soldater i vore skyttegrave, så havde de ikke påbegyndt angrebet.

Ja, om vore tab ikke var så store, så skulle det gå ud over os heroppe fra: min medkonfirmand Henning Schmidt fra Skrydstrup og blikkenslager Jakobs fra Haderslev faldt om formiddagen. Vort tab var den 3. maj 1917 i 8. Komp. 10 døde og 23 sårede. Den 11. maj blev vi afløst og marcherede til St. Etienne i Champagne.

Skyttegravskrig i Champagne

I St. Etienne lå vi, til vi havde udhvilet og fået forstærkning. Den 23. maj 1917 kom vi i første linje ved Mariepy. Jordbunden bestod af en kridtmasse. Vore løbegrave og skyttegrave var hvide som sne, og det var vi også. Det var en rolig stilling, ikke et skud blev løsnet.

Da vi kom i rostilling, fik en kammerat og jeg orlov for at besøge én fra vort Komp., som lå på et lazaret; det var en marchtur på 30 km. På hjemturen traf jeg min broder i Semide; gensynsglæden var stor, der blev snakket om dem derhjemme og dem herude, nu var vi fem brødre og tre svogre med i krigen, syv i Frankrig og én i Rusland. Da vi kom tilbage, kom vi atter i første linje. Den dag skulle jeg tilbage til vor Bataljonsfører med en melding, og mens jeg gjorde ophold her, kom der forstærkning til vor Bataljon, og min broder var blandt disse og blev tildelt 8. Kompagni. Det er både godt og ondt at være to brødre ved et og samme Komp. Jeg var i mellemtiden blevet udnævnt til Gefreiter og fik en gruppe på otte mand; min broder kom i min gruppe. Jeg var glad for at have ham i nærheden, for han var forfærdelig nysgerrig. Det opdagede jeg, da vi i de dybe løbegrave gik op i skyttegraven, franskmændene havde nu opdaget os og sendte fra deres Flachbahngeschütze nogle granater (Ratsch Bom) hen over vore hoveder. Min broder begyndte at kravle op af løbegraven, han ville se, hvor-

ledes det så ud, når de eksploderede; jeg halede ham ned igen og husker, jeg sagde til ham: "Bruder, Gemüt hoch aber Kopf runter". Det viste sig gang på gang, at tabene var størst blandt dem, som ikke havde været i ilden før.

Sidst i juli blev vi afløst, og per bane kørte vi fra Machault til Mezières: vi marcherede til Warnecourt. Dagen efter var vi til feltgudstjeneste i Tagnon.

Nu var jeg på tur til at komme på orlov. Forinden skulle jeg til lægen og have attest på, at jeg var fri for kønssygdom og lus, ingen kom på orlov uden den attest.

Jeg kørte over Charleville, Köln til Hamburg, derfra med et lokaltog til Vojens, og kom hjem midt på natten. Der blev glæde i hjemmet, og mor ville gøre en seng i stand til mig: men jeg ville ikke i seng. Var man fri for lus, når man tog dernede fra, så var lus-æg meget mere sejlivet, og de kunne sagtens udruges på en todages banekørsel, og hvis ikke, kunne man få lusene i toget: jeg sov ude i loen. Jeg havde orlov i 14 dage, men de går hurtigt. Den sidste dag kom et telegram fra Komp. om at rejse til Cambrai og melde mig på Ortskommandaturet; der fik jeg at vide, at regimentet ville indfinde sig om et par dage. I den tid, jeg havde været på orlov, havde det været i Flandern. Efter et par dage kom Regimentet tilbage, og det første, jeg så efter, var min broder Walde-mar: men han var sluppet helskindet gennem skæret.

Tankslaget ved Cambrai

Vi marcherede fra Cambrai til Noyelles og blev indlogeret; efter otte dage blev vi sendt ud i de første stillinger ved Havringcourt (Hindenburg Stellung). For første gang skulle vi have engelske tropper foran os.

De kæmpede ikke i deres eget land, så vi troede, de ville være mere skånsomme over for os tyskere; men jeg tror, det var hip som hap. Nu kom vi skiftevis i ro, reserve og i skyttegrav til den 16. november, hvor vi kom ud i skyttegraven ved Havringcourt. Påfaldende rolig, denne gang ingen tab de første fire dage.

Ved daggry den 20. november angreb englænderne vore skyttegrave med 200 tanks; beskyttet af en tæt kunstig tåge kunne de næsten komme helt ned til vore skyttegrave, inden vi kunne se tanks. Den første tank, der kom ud for vores kompagni, holdt med næsen ned i skyttegraven. Vi troede, at nu var den færdig; men den fik mere gas, og det varede ikke længe, så kørte den mellem første og anden linje og brugte både kanon og maskingevær. Nu kom de engelske infanterister og begyndte at kaste håndgranater ned i vore understande. Nu var vi ikke mange tilbage, og jeg og et lille fåtal løb tilbage med de engelske tanks i hælene: en løjtnant ville storme en tank med sit mandskab, og det kostede hans liv og 6 andres. Det var de første tanks, vi havde set i første Verdenskrig. Jeg skrev hjem til min mor og far, at Waldemar var savnet, for da han havde været på forpost, da englænderne kom, kunne jeg ikke skrive, at han var kommet i fangenskab.

Der var flere heroppe fra Nordschleswig, der var abonnenter på dagbladet Moders-målet, og der læste vi om tankslaget ved Cambrai følgende: "Tohundredeogtre-sindstyve engelske tanks angreb vore stillinger ved Cambrai, tohundrede gjort ubrugbare og kun få taget til fange".

Sandheden var: "Ethundredeogfirs tanks og en brøkdal gjort ubrugbare, mange døde og sårede", men hvor mange ved jeg ikke, for

englænderne tog næsten hele divisionen til fange, og vi måtte trække os 15 km tilbage over kanalen, der førte gennem vor rostillingsby. Da de sidste tyske tropper var kommet over kanalen, blev den sprængt i luften af vore pionerer, nu var der vand mellem os og englænderne for vor Bataljons vedkommende.

Resten af vort Regiment kom tilbage i nærheden af Cambrai, der byggede vi en forsvarslinje. Her så vi det største luftslag: der var tyske, franske, engelske og amerikanske flyvemaskiner, ca. 60 i alt.

Otte flyvemaskiner styrtede ned, fire piloter kom ned med faldskærm og reddede livet.

Nu var det jo ikke krig altid. Mens vi lå i dette frontafsnit, var vi tit i Cambrai til teaterkoncert og biograf. Jeg havde fået orlov et par dage for at besøge min svoger; om aftenen var vi i teater i Cambrai. Man må heller ikke glemme de gode og fornøjelige kompagnifester, de varede ved til morgenstunden.

Rostilling ved Dinkrig

At vi skulle i ro, det vidste vi, for der var ikke mange tilbage af kompagniet. Vi få, der var tilbage, havde eksercits hver dag, både formiddag og eftermiddag. Nu kom der forstærkning i hver uge, vi blev her til sidst i februar og blev afløst af et Lanstorm-regiment, der alle var over fyrre år. I Dinkrig var jeg blevet forfremmet til Unter-offizier og fået Jernkorset.

Min kompagnifører var fra Tønderegnen og vidste god besked med mindretallets problemer her i Nordschleswig, og en dag spurgte han mig, om jeg havde været på høj- eller efterskole i Danmark; uden at lyve kunne jeg sige nej. Så skulle jeg bogstabere

hønsefødder, det gik galt med det samme, jeg sagde Hå i stedet for Ha. De ringeste officerer over for os nordschleswigere var mestendels selv heroppe fra; de kunne ikke tåle, at vi talte dansk, og det gjaldt også for vor kompagnifører.

Slaget ved Moreul

Den 25. marts 1918 kørte vort regiment per bane i godsvogne fra Metz. Da vi kørte fra Metz, havde hele kompagniet diarré, og hele tiden sad der fire mand i hver lem-åbning med enden ud mod Rhinen til den ene side og vejen til den anden side. Jeg kan tænke mig, det har været et skønt syn for dem, som ville se på os. Vi kørte over Köln til et sted vest for Calais. Vi kom i reserve den 30. april.

Natten til den 4. april rykkede vi frem gennem skoven ved Moreul; fra skovkanten kunne vi se byen, som lå nede i dalen ved et vandløb. Ved at gå gennem skoven var vor delingsfører kommet for langt til venstre, og vi blev tilsluttet infanteriregiment 90, som også hørte til vor Division.

Skovkanten var spækket med infanterister, artillerister og broptionerer. Ved at gå gennem skoven var to af min gruppe blevet såret, den ene var Kragh fra Øster Daleby.

Byen, vi skulle storme, lå ca. 200 meter fra skovkanten. Vi havde fået tidspunktet at vide; jeg syntes, det hele så håbløst ud, og da ordren kom "Seitengewehr (bajonet) aufpflanzen", var jeg ikke i stand til at sætte det på. Jeg rystede på hele kroppen, min delingsfører satte det på plads. For første gang havde jeg kanonfeber, og én, der ikke har prøvet det, kan ikke forestille sig, hvad det vil sige at være i sådan en situation. De tanker, jeg gjorde mig, kan jeg bedst sammenligne med soldatersangen:

"Morgenrot, Morgenrot
leuchtest mir zum frühen Tot,
bald wird die Trompeten blasen
dann muss ich mein Leben lassen
ich und mancher Kameraden".

Klokken var 7.03, tidspunktet var inde, vi stormede frem, og jeg med mit mandskab løb foran de andre. Vi løb løbsk, tyskerne kaldte det "durchbrennen". Da vi var ca. halvvejs, sprang vi to meter ned på en hulvej, her havde vi dækning for maskingeværilden, nu var det kun shrapnels, de kunne bruge, for der kommer kuglerne fra oven. Nu begyndte vort artilleri oppe fra skoven med alle kalibre, og det første var Bunkreuz, derefter Gelbkreuz (gas), dernæst kirketårnet, for herfra havde de beskydt os med maskingeværer. Nu kunne vi se, at civilisterne rømmede byen. Ved middags-tid var franskmændene møre, og vi stormede for anden gang, gade for gade blev taget og midt om eftermiddagen forlod de franske tropper byen, tilbage nogle ældre civilister. Vores anden linje tog sig af de sårede og dem, vi havde taget tilfange, de døde blev liggende, hvor de faldt, og da vi havde angrebet, var der flest af vore egne; en kendsgerning var, at byen var i vore hænder. Vi fortsatte fremrykningen op over skråningen bag byen, men nu havde de franske soldater forskanset sig ved en skov, havde muligvis fået forstærkning, og inden aften stormede vi for tredje gang og tog franskmændene til fange. Vore tab var store.

I mørkningen blev vi afløst af et kystmarineregiment og marcherede til Moreul, som ingen by var mere; men der var indkvarteringshuse nok. Vi, som var tilbage af 8. Komp., kom til at ligge i et hotel. Beboerne var for længst borte og madvarer tilintetgjort; men vinkælderen var uberørt.

Nu måtte vi tage vor jernportion i anvendelse, og drikkelser havde vi rigelig af. Jeg har ofte tænkt på den 4. april, mange døde og sårede, om morgenen kanonfeber og om aftenen kanonfuld.

Om eftermiddagen mødte vi til parole, og det viste sig, at vi var 38 mand tilbage af godt 100, og det var kun på ét døgn; de første tab havde vi, inden vi kom i stilling om natten.

Om morgenen troede jeg, det var sidste dag for mig; men jeg klarede mig gennem tumulten også det døgn. Min Feldwebel sagde: "Den kugle, der skal ramme dig, er ikke støbt endnu".

Nu skulle vi marchere længere tilbage; det var en drøj tur, for vinen var ikke ude af kroppen endnu, så det tog sin tid. Om aftenen slog vi vore telte op, bivuakerede der et par dage. Herfra per bane til Cambrai, march til Voincourt; her kom den 28. april forstærkning, de var kun 18 år. Midt i maj kørte vi per bane fra Bettry til Montauban, her bivuakerede vi nogle dage, derfra march til Ville sur Ancre, hvor vi kom ud i første linje; men da franskmændene var os overlegne, måtte vi trække os tilbage til Morlancourt.

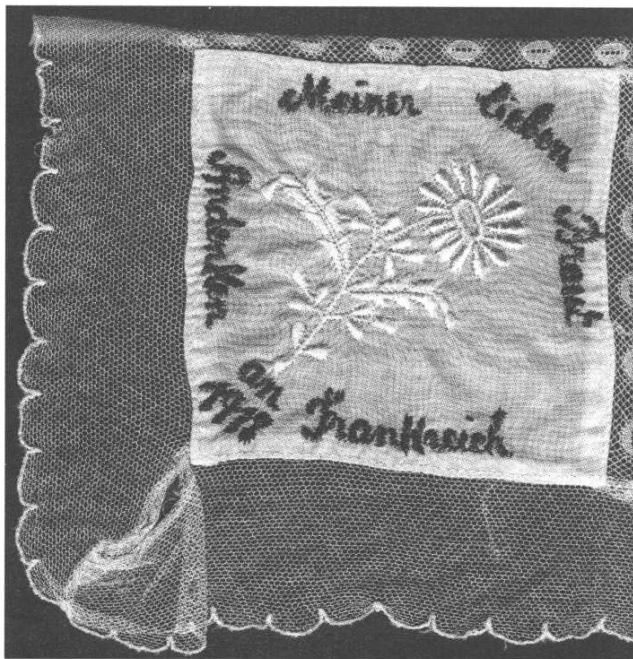
Først i juli kom vi atter frem i første linje, og da vinden var i den rigtige retning, begyndte vort artilleri at skyde med gasgranater; det kunne kurere fjenden, og han trak sig tilbage, og vi hverken så eller hørte noget til franskmændene mere. Den 8. juli blev vi afløst og kørte med banen over Cambrai, Peronne til Brie, og her blev vi indsat som angrebsdivision og kæmpede i egnen ved Lasigny, den 23. juli ved Acricourt i Moondescourt tysk gasangreb; var der noget, franskmændene var bange

for, så var det det tyske Gelbkreuz (gas). Nu var regimentet og kompagnier skrumpet sammen til næsten ingenting. I 54. Inf. Div. blev Reg. 84 og 90 slået sammen og 5. og 8. Komp.; vi kom til 5. Kompagni.

Den første dag for vor defensiv var den 29. august 1918. Nu gik det tilbage og kun tilbage; jeg vil hellere have fjenden foran mig end i ryggen. Nu havde jeg ventet én måned for at komme på orlov, men stadig forgæves og hver soldat vidste, at krigen var tabt, og hærledelsen vidste det også. Men trods det fortsatte krigen.

Slaget ved Vendhuille 24.-29. september 1918

Fra Beaurevoir kom vi i kamplinje, vi overskred kanalen de l'Eskaut, kompagniet, som vi afløste, havde haft store tab. Nu var ingen orden i geledet mere, og det begyndte også at slække på disciplinen. Rester af vort regiment og den 26. september gik vi til angreb; om formiddagen fik vi at

Billede af lommelørklæde med inskriptionen: "Meiner Lieber Braut – Andenken an Frankreich, 1918", det har været en gave fra Nis Bruhn Jessen til Else Margrethe Helene Jessen.

vide, at tredje bataljon var taget til fange; men trods det fortsatte kampene, og for en stund måtte englænderne trække sig tilbage; det varede ikke længe, før de kom igen. Nu gik det som løbeild gennem rækkerne: "Rettet sich, wer sich retten kann".

Nu gik det for alvor tilbage og kun tilbage. De, som ikke ville mere, lod sig tage til fange; men ikke alle kom fra det med livet i behold. Da jeg stod for tur til at komme på orlov, gik jeg med den lille flok tilbage.

Den 29. september 1918 var den sidste store kampdag for Infanteriregiment 84.

Men de havde ikke helt givet afkald på os; vi var langt fra den tyske grænse endnu; men vi kom så langt tilbage, kugler fra håndvåben ikke kunne nå os. Vi talte ofte om tyskerne, hvorledes de ville tage imod os, når vi passerede den tysk-franske grænse. Vi var bange for revolution.

Senere berettede vor regimentskommandør om de tab, vort regiment havde haft fra den 24.-29. september. 26 officerer døde, i fangenskab eller savnede, 417 af mandskabet døde, i fangenskab eller savnede. I vort kompagni var der ikke mange tilbage, nu længtes vi efter at komme hjem til kone og børn, far og mor, søskende og kæreste. Vi lå mellem to byer, og om aftenen trak vi os godvilligt tilbage. Næste dags middag fik jeg at vide, at jeg kunne tage på orlov om aftenen, når det var mørkt.

Jeg skulle ikke vente til aften; nu havde jeg set hen til den dag i over to måneder.

Jeg tog afsked med min delingsfører og de nærmeste kammerater, lod alt ligge, hvad jeg ikke havde brug for; men nu var det jo om at komme helskindet gennem de første fire til fem hundrede meter, jeg krøb på alle fire tilbage så langt, at de fjendtlige hånd-

våben ikke kunne nå mig.

Hen imod aften nåede jeg byen, hvor kompagniskrivestuen lå; her skulle jeg have min orlovsseddel. Da jeg stod mig godt med vor Feldwebel på skrivestuen, fik jeg de attester, jeg skulle have, uden at blive undersøgt; et sidste farvel til Feldwebel Hardwig.

Nu begyndte jeg på min vandring på ca. 15 km til stationen. Om morgenen nåede jeg byen, og orlovstoget holdt på stationen; her havde jeg et ophold på to timer, før toget kørte. Jeg fik en god hjørneplads og sov med det samme, havde ingen søvn fået de to sidste døgn. Blev først vågen, da vi passerede den belgisk-tyske grænse, og her sagde jeg farvel til både Frankrig og Belgien. Endestationen var Hamburg. Det var det sidste orlovstog, der kørte fra Frankrig ind i Tyskland; men der kørte ingen tog nordpå mere den dag. Jeg kørte med et godstog til Neumünster og med en militær lastbil til Schleswig. Jeg havde attest på at blive ny indklædt i vor hjemmegarnision; men de havde ikke en trævl, så jeg fortsatte i min itu og beskidte uniform, fuld af lus var jeg også. Jeg kom hjem midt om natten; nu kunne de se, at enden nærmede sig, og de begyndte at snakke om paragraf fem.

Mor ville gøre en seng i stand til mig; men jeg ville ikke i seng og sov ude i loen den første nat. Det værste var, mit tøj fra før krigen kunne jeg ikke bruge mere. Da jeg var til session målte jeg 151 cm og nu 170 cm; men naboer var flinke, og de sørgede for, at jeg kom til at ligne et menneske igen; man var jo ikke så kræsen dengang.

Toggangen var næsten indstillet her i Nordschleswig, og jeg meldte mig på kaserne i Haderslev, og min orlovsseddel fik

Forlovelsesbillede oktober 1918 af Nis Bruhn Jessen og Else Margrethe Jessen, født Ahlers.

et stempel; "Urlaub bis auf weiteres". Det var ikke noget at takke for, mindst én orlov har de snydt mig for i den tid, jeg har været soldat.

I oktober måned blev jeg forlovet med den pige, jeg har skrevet sammen med i den tid, jeg var soldat, og det var tre år og to måneder.

Man tænker både tilbage og ind i fremtiden. Vore egne børn og svigerbørn er blevet op i årene, og to bliver folkepensionister i år. Man kan ikke lade være med at tænke på de kære børnebørn og oldebørn. Hvad har fremtiden at byde disse, i dag kun små børn?

Når man tænker på sin egen ungdom, så synes jeg, at verden er ringere i dag end dengang. Vi var tilfredse, om arbejdsdagen også var længere, så forstod vi at bruge vor fritid til noget fornøjeligt.

Den eneste, der vidste, at jeg ikke kom tilbage til kompagniet, var min delingsfører Feldwebel Hardwig. Det var flere måneder siden, jeg tog min beslutning at gå over grænsen til Danmark, når jeg kom på orlov, for nu kunne hver soldat se, at krigen snart var forbi, og det viste sig også at være tilfældet. Nu begyndte de herhjemme i medierne at skrive om våbenstilstand, og det viste sig at krigen var forbi den 11.11. klokken 11.

Nu ville jeg gå over grænsen, inden min orlov var forbi, og det var først i november. Jeg pakkede min tornyster med det aller-nødvendigste og gik fra Skrydstrup til Grønnebæk og næste dags aften over grænsen ved Jels Troldkær. Jeg så ikke én grænsevagt. I Vamdrup havde jeg en farbror, der var skræddermester, og han sørgede for, at jeg kom til at ligne et menneske igen, og det både til søndag og hverdag. Her var jeg så længe, til tøjet var færdigt.

Jeg blev i Danmark til foråret. Hver dag gik jeg og tænkte på de gode kammerater, som endnu var dernede.

De, som blev derude

Ikke alle de gode og trofaste kammerater kom med os andre hjem; deres grave ligger for vort regiments vedkommende spredt over Belgien, Nordfrankrig og ned til den Schweiziske grænse, tættest ved Verdun. Her faldt over 900.000 tyskere, franskmænd, amerikanere og kolonisoldater.

Æret være deres minde.

Fra mindernes rige vi bygger en bro,
fra gamle, fra henfarne dage,
da timerne randt uden rast eller ro
og skifte med sang og med klage.
Vi fletter fra fortid til nutid et bånd
og priser som da kammeratskabets ånd.

Der hviskes om dage, der med årene randt
og om venner, der fjernt fra os nu blunder.
Vi trækker tæppet over tiden, der svandt,
og vi stoler på livsdagens under.
Thi håbet er grønt som den evige vår,
der følger med slægten hvert rindende år.

Skitse over: Begravelsesgårde for tyske soldater, som faldt ved Verdun-slaget.

1) Aazannes	8) Longwy
2) Dannevoux	9) Marville
3) Dun	10) Merles
4) Hautecourt	11) Montmedy
5) Inor	12) Nantillois
6) Liny	13) Romagne
7) Lissej	14) Sedan

Fra besøget på slagmarkerne ved Verdun fra den 11. til 19.07.1959

Hvorfor valgte jeg Verdun? Jo, fordi det er den by, der har gjort mest indtryk på mig, og her begyndte krigen for årgang 1896; ingen steder på Vestfronten har den været så umenneskelig og barbarisk som her; men når vi var i ro en 15 km bag fronten, så var det også en rigtig rostilling.

Den 12. juli om aftenen indtog vi Verdun. Næste dags morgen kørte vi op på Côte 304, som så ud som dengang for fyrretyve år siden, ikke andet end granathuller og ukrudt. Oppe på Côte 304 har franskmændene rejst et mindesmærke over titusinde franske soldater, som faldt her, og ved siden af mindesmærket har tyskerne sat en almindelig gravsten over en tysk officer, der faldt her i anden Verdenskrig.

Derfra kørte vi over Malingcourt til Montfaucon, Nantillois. I Montfaucon er der en soldaterbegravelsesgård, her ligger 10.000 amerikanere og i Nantillois 820 tyske soldater. På Mort-Homme ser det ud som i 1916.

Herfra kørte vi til byen Douamont, tog det til fods til Fosses skoven. Havde ligget her i reserve i 1916, herfra gennem slugten op i fort Douaumont; det var mange år, siden jeg sidst havde været her; men der var sket en stor forandring fra dengang.

Tyskerne og franskmændene havde skiftevis været i besiddelse af fortet i hele krigen, så det var blevet bombarderet fra begge sider, og en tysk granat 42 cm var gået gennem betondækselet, der har en tykkelse af 3,5 meter og dræbte 420 franskmænd. Da franskmændene besatte fortet igen, skød de en 38 cm granat, som også slog igennem og dræbte 400 tyskere; det stod skrevet på en messingplade inde i fortet.

Indvendig kunne man også se skavankerne fra krigens sidste år.

Nu kørte vi i tunnelen, der førte fra Douamont til fort Fleury; men her kunne vi også se, at granaterne havde gjort deres virkning; det var ingen tunnel mere.

Herfra til Tranchée des Bajonnettes (Bajonet-skyttegrav).

En deling franske soldater står i skyttegraven med opplantet bajonet, færdig til angreb på de tyske stillinger; vore tropper havde forinden lagt en sprængladning foran deres stilling og med en sprængkraft uden lige, eksploderede den med det resultat, at jordmasserne begravede hele den franske deling. De døde står der endnu med deres

opplantede bajonetter; men franskmændene har bygget et mindehus over de døde; det eneste, man kan se, er bajonetterne.

Det næste, vi så, var det mest besøgte mindesmærke ved Verdun, Benhuset ved Douamont. Benhuset er 137 meter langt, og kommer man indenfor, en bred gang der næsten er lige så lang. På siden af gangen står 46 granitsten kister, der under sig i kælderens gemmer knoglerne af de døde, der i krigen og efter krigen ikke kunne blive identificeret; her ligger ven og fjenders ben side om side. Jeg gik hele raden igennem, og de tre steder, hvor jeg havde været med, var også der iblandt; det var Côte 304, Mort Home og Douamont. Midt på Benhuset er et tårn, 46 meter højt, med et drejebart lys, som oplyser slagmarkerne, og en klokke ringer morgen, middag og aften.

Foran Benhuset en begravelsesplads; her ligger 10.000 amerikanske soldater begravet.

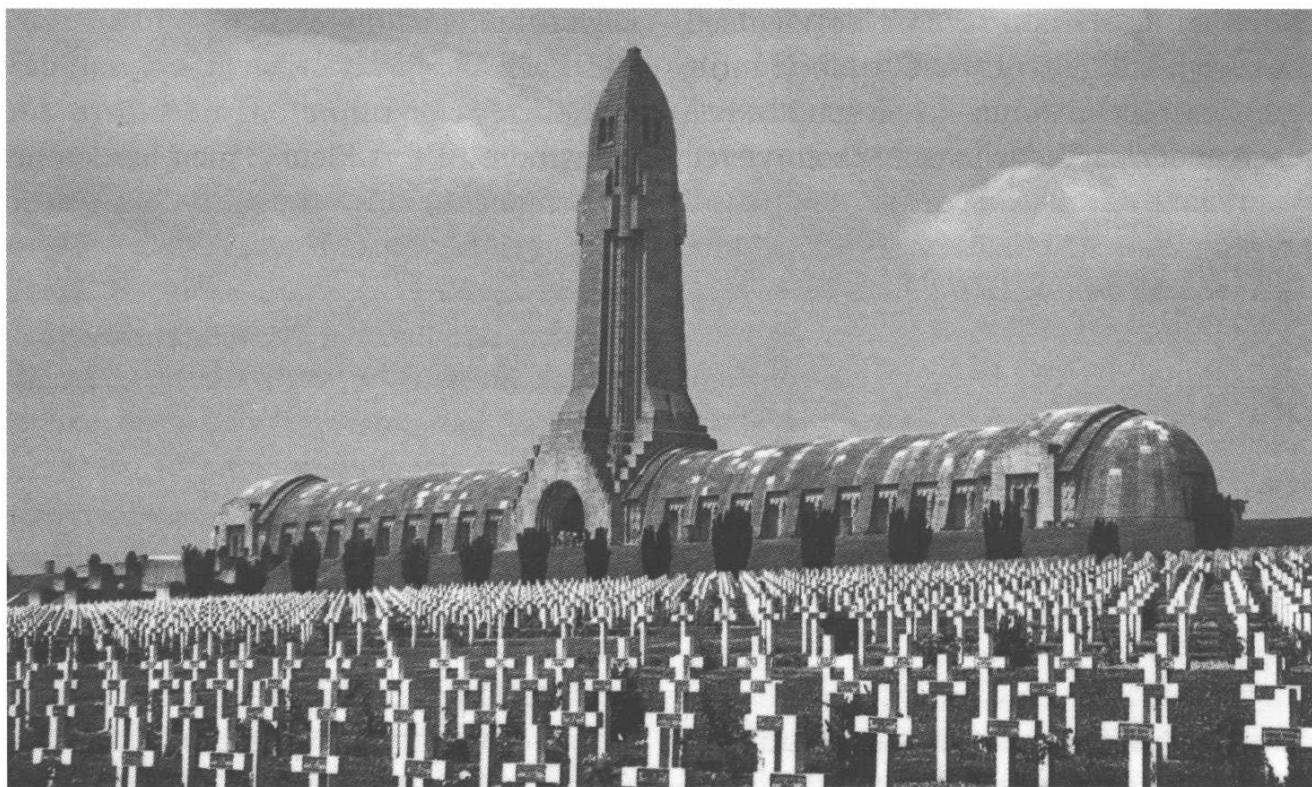
Foreningen af dansksindede sønderjydske Krigsdeltagere 1914-1918

Foreningen blev stiftet i året 1936, og i 1986 holdt foreningen stiftelsesfest på Folkehjem i Aabenraa, for krigsdeltagere, familie og venner. Det er måske det sidste møde for foreningen, for den ældste var 93 år og de yngste omkring de 87 år; der var mødt 31 krigsdeltagere.

Særlig højtidelig var ind- og udmarchen af fanerne, 16 afdelingsfaner var med.

På billedet (ved artiklens begyndelse, side 50) er jeg 91 år gammel. Den kugle, jeg sidder med mellem fingrene, suste forbi mit ene øre, det føltes som den gik gennem øreflippen. Skyttegraven havde vi udbedret med nogle sandsække efter et granatnedslag og der endte kuglen, sandet dryssede ud af hullet. Jeg fandt derfor kuglen og havde atter en ting til min samling.

Jeg vil råde de, som vil skrive deres erindringer, til at begynde, før de kommer for højt op i alderen.

Benhuset ved Douamont.